

Z KUŞAĞININ TÜRKÇEYE KAZANDIRDIĞI YENİ BİR TABİR: “BOŞ YAPMAK” ÜZERİNE*

Arda KARADAVUT**

Öz: Genel olarak 2000 yılından sonra doğanları ifade etmek için kullanılan Z kuşağı adlandırması, son yıllarda toplumun farklı kesimleri tarafından sıklıkla dile getirilen bir tabirdir. Dijital nesli bir şekilde yakalamak, onların dikkatini çekmek için siyasetçisinden sanatçısına kadar pek çok meslek grubu farklı uğraşlar vermektedir. Son yirmi yılda ana akım medyanın yerini hızla sosyal medyanın almasıyla beraber insanların düşüncelerini sınırlı sayıda karakterle ifade etme zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Başta Z kuşağı olmak üzere dijital çağa ayak uydurmak isteyen herkes için bu sınırlamalara karşı pratik çözümler geliştirme gerekliliği doğmuştur. Bu pratik çözümler, gündelik dilde de birtakım yeni sözcüklerin, yeni tabirlerin doğmasına yol açmıştır. Bu çalışmada son yıllarda sıklıkla kullanılan *boş yapmak* tabiri incelenecek ve söz konusu tabirin *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'ne girmesi teklif edilecektir.

Anahtar kelimeler: Birleşik sözler, boş yapmak, deyim, sosyal medya, Z kuşağı.

About “Boş Yapmak”, a New Turkish Term Coined by Generation Z

Abstract: In recent years, various segments of society have regularly utilized the phrase “Z generation,” typically used to describe people born after 2000. From politicians to artists, a wide range of professionals attempt and succeed to capture the attention of the digital generation. People now have to explain their ideas in a finite amount of characters due to social media's rapid replacement of mass media over the past two decades. It is essential to create workable solutions to these constraints if anyone, especially the Z generation, wants to keep up with the digital world. These workable solutions caused a few new terms and idioms to enter common usage. This study will evaluate the phrase “make it empty,” which has gained popularity recently, and it will suggested its addition to the Dictionary of Proverbs and Idioms.

Keywords: Compound Words, Boş Yapmak, Idiom, Social Media, Generation Z.

---

* Makale Türü: Araştırma Makalesi

Makalenin Geliş ve Kabul Tarihleri: 11.02.2022 - 20.12.2022

** Dr.Öğr.Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Zonguldak, Türkiye. E-posta: ardakaradavutt@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9059-0873.

Giriş

Çeşitli disiplinlerde farklı terim anlamları olan kuşak sözcüğünün TDK Güncel Türkçe Sözlük'teki sosyolojik anlamı, “Yaklaşık yirmi beş otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği, göbek, nesil, batın, jenerasyon” şeklindedir (<https://sozluk.gov.tr/>, 2022). Kuşak sözcüğünün bir felsefe terimi olarak anlamı ise yine GTS'de “Yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, kaderleri paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğu” biçiminde verilmiştir. Kuşaklar, doğal olarak sosyolojinin en önemli çalışma sahalarından biri olmuş ve 20. yüzyıldan itibaren kendi içerisinde çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmuştur. Bu sınıflandırmalarda ölçüt olarak bireylerin birbirine benzer özellikleri ve tecrübe edilen ortak küresel olaylar kullanılır. Türkiye'deki kuşaklar, Altunbay ve Bıçak tarafından şu şekilde sınıflandırılmıştır:

Sessiz Kuşak: 1900-1945 yılları arası doğanların oluşturduğu kuşaktır. Savaş kuşağı olarak da tanımlanır.

Bebek Patlaması: 1946-1964 yılları arası doğanları kapsayan bu kuşak, İkinci Dünya Savaşı sonrası doğan çocukların oluşturduğu kuşak olduğu için literatürde bu adı almıştır.

X Kuşağı: 1965-1979 yılları arası doğanları kapsar. Toplumcu ve idealisttir.

Y Kuşağı: 1980-1999 yılları arasında doğanları kapsayan kuşağa verilen addır. Küreselleşmeye başlayan dünyanın çocuklarıdır. Gerçekçidir.

Z Kuşağı: 2000 yılı ve sonrasında doğanları kapsar. Literatürde *kristal nesil*, *internet çocukları*, *dijital kuşak* olarak da adlandırılır (Altunbay ve Bıçak, 2018, s. 129).

Z kuşağını diğer kuşaklardan ayıran en önemli unsur, bu kuşağın dijital dünyanın içine doğmuş olmasıdır. Çok küçük yaşlardan itibaren teknolojik aygıtlarla tanışıp onları kullanmaya başlayan bu kuşak, doğal olarak günümüzde ana akım medyanın yerini almaya başlayan sosyal medyanın en güçlü kullanıcıları olarak göze çarpmaktadır.

Kullanıcılarına yazılı, sesli ve görsel iletişim kurma imkânları tanıyan sosyal medya uygulamalarının bu imkânları sınırsız değildir. Örneğin Twitter'da bir tweet, 280 karakterle sınırlıyken Instagram'da bir video paylaşımı, 15 saniyedir. Dolayısıyla kullanıcıların duygularını ve düşüncelerini belirli sınırlar çerçevesinde etkili biçimde karşı tarafa iletmesi gerekmektedir.

Her yeni iletişim aracı, beraberinde yeni sözcükler ve yeni tabirler getirir. Örnek vermek gerekirse telefonun icadıyla beraber *Alo!* ünlemi, bir seslenme sözcüğü olarak söz varlığımıza girmiştir. Vardar, içinde bulunduğumuz çağı “sözcük patlaması çağı” olarak nitelendirir (2001, s. 133). Akata da internetle beraber

yaşanan sözlüksel ve zihinsel yenileşmenin dilin göstergeler boyutunda yeni ögeler ile karşılık bulduğunu, internetin ortaya çıkışı ve yaygınlaşması ile yeni ögelerin sayısında ve kullanım sıklıklarında artış gözlemlendiğini ifade eder (2016, s. 67).

Boş yap- tabiri de dile giren yeni ögelerdendir. Özellikle sosyal medya mecralarında tanıklanan ve son yıllarda konuşma diline de giren bu tabir, yapı itibarıyla isim+ yardımcı fiilden oluşan bir birleşik fiildir. Çalışmada öncelikle *boş yap-* birleşik fiilini oluşturan unsurların Eski Türkçeden Türkiye Türkçesine kadar geçirdiği anlam olayları incelenmiş, ardından boş yap- birleşik fiilinin her iki unsuru da temel anlamını yitirmiş yeni bir sözlüksel öge olduğu savı ileri sürülmüştür.

1. Eski Türkçeden Türkiye Türkçesine Boş Sözcüğü

Bu başlıkta *boş* sözcüğünün Yazıtlar Dönemi Türkçesi, Eski Uygur Türkçesi, Karahanlı Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi, Osmanlı Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki yapısal ve anlamsal serüveni ele alınmıştır.

1.1. Yazıtlar Dönemi Türkçesinde Boş Sözcüğü

Boş sözcüğü, Köktürk harfli yazıtlarda kök biçimde tespit edilmese de Köl Tigin ve Şine Usu yazıtlarında ayrı ayrı tanıklanan *boşgur-* ve *boşun-* fiillerinin kökü konusunda araştırmacılar tarafından çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.

Eçüm apam törösünçe yaratmış **boşgurmış** “Atalarım, dedelerim yasalarına göre yeniden örgütlemiş, öğretmiş.” KT/D13 (Aydın, 2017, s. 55).

Clauson, “öğretmek” anlamını verdiği *boşgur-* fiilinin boşgu- fiilinden türediğini söyler (1972, s. 380). Erdal, sözcüğün kökü konusunda çekimser kalır (1991, s. 595). Karaman, öğrenme / öğretme işinin boş olandan boş olmayana doğru gerçekleştiğini, bu açıdan düşünüldüğünde *boş* kök biçimi ile “öğretmek” arasında ince bir anlamsal ilginin olduğunu ifade eder (2021, s. 177). Semantik açıdan uygun olsa da Eski Türkçede +gU ekiyle addan eylem türeten başka bir sözcük olmaması bu anlamsal ilgiyi desteksiz bırakmaktadır.

Yag<i>da boşuna boşunuldum “Düşmandan kurtulup rahatladım.” ŞU/D7 (Aydın, 2018, s. 57).

Clauson, “serbest bırakmak” anlamını verdiği *boşun-* fiilinin *boşu-* fiilinin dönüşlü biçimi olduğunu, sonraki dönemlerde *boşan-* biçimiyle tanıklandığını kaydeder (1972, s. 383). Şine Usu yazıtı dışında başka bir yazıtta tanıklanmayan *boşun-* fiilinin kök biçiminin boş sözcüğü olduğu açıktır.

1.2. Eski Uygur Türkçesinde Boş Sözcüğü

Boş sözcüğü kök biçimde ilk olarak Eski Uygurca döneminde tespit edilir. Maniheist Uygurlardan kalan nesir parçaları içinde kabul edilen Köktürk harfli fal kitabı Irk Bitig’de sözcük “sahipsiz, özgür” anlamında tanıklanır.

Oyma er oğlanın kişisin tutug urupan oş iç oygalı barmış. Oğlın kişisin utuzmaduk yana tokuz on **boş** kony utmiş. Oğlı yutuza kop ögärer tir. Ança bilinler: Edgü ol. “(Bir) sakatatçı çocuklarını (ve) karısını rehin olarak koyup (bir yarışta, kesilen koyunların) iç organ ve bağırsaklarını oymaya gitmiş. (Yarışta) çocuklarını (ve) karısını kaybetmemiş, üstelik doksan koyun kazanmış. Çocukları ve kadını hep seviniyorlar, der.” IB/29 (Tekin, 2013, s. 30).

Wilkens, sözcüğün Eski Uygurca metinlerde kazandığı anlamları şu şekilde sıralar:

1. Özgür
2. İşsiz
3. Eli açık, cömert
4. Müsrif
5. Kullanılmamış
6. Ölçsüz, sınır tanımayan
7. Hafif kolay
8. Serbest yürüyen koyun (2021, s. 188).

Sözcüğün Eski Uygurcada kök biçimde bulunmasının yanı sıra addan eylem türeten yapım ekleriyle veya *bol-*, *ert-*, *ét-*, *kıl-*, *ıd-* gibi yardımcı fiillerle bir araya gelerek de kullanıldığı görülür.

Vrhar seğrem irtin birtin **boşusar**... “Manastırları vergiden kurtarsalar...” Mait/52/48 (Tekin, 2019, s. 228).

Amtı (biziñ) tsuyumızni irinçümüzni açar biz yadar biz kop irinçüde boş bolalım “Şimdi günahlarımızı açıyoruz, yayıyoruz; bütün günahlardan kurtulmak istiyoruz.” Mait/74/40 (Tekin, 2019, s. 247)

Amtı teñrim münümüzni yazukumuzni bilinür biz kop irinçüde **boş bolalım** “Şimdi tanırım! Günahlarımızı biz itiraz ederiz! Bütün günahlardan azade olalım.” Mait/78/26 (Tekin, 2019, s. 250).

Üdüg kodug **boş ertürmedin** “Zamanı boşa geçirmeden” BTTXXI/0100 (Wilkens, 2001, s. 112).

Yana el içinteki kişiler kılıp ayıg kılınçığ el han sımtap **boş étip**... “Yine ülkedeki insanlar kötü işler yaptığında hükümdarlar engelleyip boşa çıkarmazsa...” AY/552/17 (Kaya, 1994, s. 297).

Ol tıltagın biz tıtsılarıg **boş idmiş** için... “Şu sebeptendir ki biz öğrencileri geri yolladık (öğrenmemelerine göz yumduk)” Mait/73/4 (Tekin, 2019, s. 244).

Bu burkan et özün **boş kılma** sakınmış kergek “Bu Burkan vücudunu özgür kılmayı düşünmesi gerek.” TTV/46 (Bang-Kaup ve Gabain, 1931, s. 326).

Yukarıdaki cümleler incelendiğinde *boş* sözcüğünün *ert-*, *ét-* ve *ıd-* fiilleriyle birleşik fiil oluşturduğu durumlarda temel anlamını kaybedip yan anlam kazandığı göze çarpmaktadır. *boş ertür-* birleşik fiili örnek cümlede “zamanı yararsız işlere harcamamak” anlamında, *boş ét-* birleşik fiili örnek cümlede “hükümsüz kılmak” anlamında, *boş ıd-* birleşik fiili ise “göz yummak” anlamında kullanılmıştır. Bu örnekler, sözcüğün Eski Uygurca döneminden itibaren isim + yardımcı fiil yapılarında temel anlamını kaybedip “yararsız”, “anlamsız” yan anlamlarını kazandığını göstermesi bakımından önemlidir.

1.3. Karahanlı Türkçesinde Boş Sözcüğü

Karahanlı Türkçesinde sözcüğün kavram alanı, biraz daha genişlemiştir. DLT’de Kaşgarlı Mahmud, boş sözcüğünün sekiz farklı kullanımını verir:

1. (insan için) özgür, hür
2. (kadın için) boşanmış
3. (el için) işten ve maldan boşalmış
4. (et ve yer için) yumuşak
5. (at vb. için) serbest bırakılmış, terk edilmiş
6. (ev için) boş
7. (kap ve aletler için) kullanılmakta olmayan
8. (terk edilen, ihmal edilen) (şey) (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014, s. 594).

Kök biçimin yanı sıra addan eylem türeten eklerle genişleyen sözcük, pek çok hareketi karşılamak için kullanılmıştır. *boşan-* “serbest kalmak”, *boşat-* “düğümü gevşetmek”, *boşgun-* “eli ayağı çıkmak ve iş yapamaz olmak” vb. (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014, s. 595).

Yine DLT’de *boş* sözcüğünden türeyen *boşug* “kendisine gönderilen elçinin dönmesi için sultan tarafından verilen izin” ve *boşug aşu* “uzak yerden gelen akrabanın dönüşü sırasındaki davette verilen yemek, izin yemeği” (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014, s. 596) gibi örnekler, sözcüğün kullanım sahasının genişlediğini göstermesi açısından önemlidir.

KB’de sözcüğün DLT’de tanıklanmayan başka bir biçimi göze çarpmaktadır. Boşlag “aylak, işsiz” sözcüğü, KB’de hem müstakil olarak hem de yardımcı fiillerle görülmektedir.

yawa bolma **boşlag yügürme** özün / köni bol silig bol kılınçın sözün
KB/1505 (Kaçalın, 2008, s. 85). “Yararsız olma, işsiz dolaşma; Kalbini ve sözünü doğru ve temiz tut.”

tapug kılsa bir neç yazuk kılsa ur / yawa ıdma **boşlag** işin aytu tur KB/4185 (Kaçalın, 2008, s. 219). “Hizmet ederlerken herhangi bir işte hata yaparlarsa cezalandır; onları başıboş ve işsiz bırakma.”

süçig içme **boşlag** yorıma yawa / yaragsız yawuz işte kaçgıl éve KB/4061 (Kaçalın, 2008, s. 273). “Şarap içme yararsız ve aylak dolaşma; Zararlı, kötü işten kaç eve.”

KB'deki örneklere bakıldığında *boşlag* sözcüğünün *yawa* “yararsız, gereksiz” sözcüğüyle beraber işsizliğin kötülüğünü vurgulamada sık sık kullanıldığı görülmektedir. KB'den alınan şu örnek de dikkat çekicidir:

tişig **boşlag idma** yapa tut kapug / tişidin tegir erke teşsiz kamug KB/1303 (Kaçalın, 2008, s. 76). “Kadını başıboş bırakma, kapıyı sıkı kapat; Erkeğe bütün densiz işler kadından gelir.”

Bu beyitte tanımlanan *boşlag id-* ifadesi, Türkiye Türkçesindeki *başıboş bırak-* deyimiyile aynı anlama gelmektedir. Bu örnek, Karahanlı Türkçesinde de *boş* sözcüğü ve onun türevlerinin, yardımcı fiillerle bir araya gelerek yeni yan anlamlar, deyimler meydana getirdiğini göstermektedir.

1.4. Eski Anadolu Türkçesinde Boş Sözcüğü

Eski Anadolu Türkçesi döneminde sözcük, anlam genişlemesine uğrayarak bugünkü temel anlamı olan “dolu karşıtı” anlamında tanımlanmaktadır.

halâ'ik şaf şaf olmuş zevk eder hoş / velikin padişah yok taht **hom boş** Hurş/2224 (Çelik, 2019, s. 318). “Halk saf saf dizilmiş eğleniyor lakin padişah yok taht bomboş.”

peşmân olur Yüsuf'ı alduğına / içi göynür hazne **boş** kalduğına YZ/403 (Taş, 2017, s. 44). “Yüsuf'u aldığına pişman olur, hazinenin boş kalmasına içi yanar”

Sözcüğün Eski Anadolu Türkçesinde “anlamsız ve yararsız” anlamları tanımlanmamıştır. Ancak Farsça *güzâf* ve Arapça *fuzül* sözcükleriyle *kıl-* yardımcı fiilinin birleşmesiyle oluşan şu birleşik fiiller görülmektedir:

velî çünkü oğlun yeründe kıla / nite her bir âdem **fuzullık kıla** SN/5256 (Dilçin, 1991, s. 551). “Çünkü oğlun yanında durursa insanlar yararsız davranamaz.”

çü şabah oldu yine bağlandı şaf / birbirine karşı **kıldılar güzâf** GKM/253 (Çelik, 2019, s. 493). “Sabah oldu yine toplandılar, birbirlerine karşı anlamsız konuştular.”

1.5. Osmanlı Türkçesinde Boş Sözcüğü

Osmanlı Türkçesi döneminde sözcük hem temel anlamıyla hem de “anlamsız ve yararsız” yan anlamlarıyla tanımlanır. Şemsettin Sami, *Kamus-ı Türki*’de sözcük için şu anlamları verir:

1. İçinde kimse veya bir şey olmayan, hâli, tehi
2. İçi boş, kof, ecvef
3. Manasız
4. İşsiz, meşguliyetsiz
5. Müşterisiz, kiracısız, tutulmamış
6. Tatlık olunmuş, boşanmış
7. Dikkatsiz gafil KamTü/145 (Şemşettin Sami, 2019, s. 145).

Nâbî'nin Hayriyye adlı mesnevisinde satrançla ilgili söylediği şu beyit, sözcüğün “yararsız” anlamına güzel bir örnektir:

‘ilmi cehlinden egerçi hoşdur / şuglı bîhûde me’âli **boş**dur Hayriyye/1290
(Kaplan, 2019, s. 164). “(satrancı) bilmek bilmemekten hoşdur ancak meşguliyeti beyhude, mealî yararsızdır.”

1.6. Türkiye Türkçesinde Boş Sözcüğü

Boş sözcüğünün Güncel Türkçe Sözlük’te sekiz farklı anlamı vardır:

1. İçinde, üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan, dolu karşıtı
2. Görevlisi olmayan (iş, görev), münhal
3. Yapılacak işi olmayan, işsiz
4. Kullanıldıktan sonra içinde bir şey bulunmayan, kirli (bardak, çanak vb.)
5. Anlamsız
6. Bilgisiz
7. Bir işe yaramayan, yararsız
8. Habersiz, hazırlıksız bir biçimde (2022, <https://sozluk.gov.tr/>)

Sözcüğün ilk dört anlamı, çeşitli yoksunluklar ifade eden bir sıfat olarak görülürken son dört anlamı ise “anlamsız”, “bilgisiz”, “yararsız” ve “habersiz” anlamalarını kazanmıştır.

Sözcüğün Türkiye Türkçesindeki “anlamsız ve yararsız” anlamları içinse şu örnekler verilebilir:

İnsanlar arasındaki münasebetleri tanzim eden amiller ne kadar gülünç, ne kadar dıştan, ne kadar **boş** ve bilhassa asıl insanlıkla ne kadar az alakası olan şeylerdi... (Ali, 2004, s. 17).

Bütün hayatımı kelimeler uğruna harcadım, içi **boş** kelimeler uğruna. Kelimelerin gerçek anlamlarını bilmeden, onlarla oynadım. Oyunları da kelimelerin içinde tutukladım (Atay, 2020, s. 449).

2. Eski Türkçeden Türkiye Türkçesine Yap- Sözcüğü

Bu başlıkta yap- fiilinin Yazıtlar Dönemi Türkçesi, Eski Uygur Türkçesi, Karahanlı Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi, Osmanlı Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki yapısal ve anlamsal durumu ele alınmıştır.

2.1. Yazıtlar Dönemi Türkçesinde Yap- Sözcüğü

Yap- fiili, Yazıtlar Dönemi Türkçesinde tanıklanmamıştır.

2.2. Eski Uygur Türkçesinde Yap- Sözcüğü

Yap- fiili Türkçede ilk olarak Eski Uygur Türkçesi döneminde tanıklanmaktadır. Wilkens, fiilin Eski Uygurcada “örtmek, kapamak, kurmak, yaratmak, inşa etmek” anlamlarını karşıladığını belirtir (2021, s. 864).

Olarka men bek yaptım üç yavlak yol kapığın “Ben onlara üç kötü yol kapısını kapattım.” AY/368/20

2.3. Karahanlı Türkçesinde Yap- Sözcüğü

DLT’de fiilin “kapamak, örtmek, (duvar yapmak)” anlamları dışında “pişirmek” anlamı da tespit edilir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014, s. 950).

Anası tewlüg yuwka yapar oğlu tetig koşa kapar. “Anne (ekmeği) ince pişirir; çocuk da zekidir onları ikişer ikişer kapar.” (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014, s. 362).

2.4. Eski Anadolu Türkçesinde Yap- Sözcüğü

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde fiil, Eski Uygurcadaki ve Karahanlı Türkçesindeki anlamlarını korumaya devam eder.

naķāş dir vezire ki sultān-ı Çin / yüce köşk **yapduğıdı** anuñ için SN/605 (Dilçin, 1991, s. 234). “Nakkaş, vezire Çin ülkesinin sultanı onun için yüce bir köşk inşa etmişti, der”.

düriş tizcegez günbed üstüme yap / beni ço içinde kapusını **yap** SN/5486 (Dilçin, 1991, s. 566). “Çalış! Tez vakitte üzerime kümbet inşa et ve beni onun içinde bırakıp kapısını kapat!”

2.5. Osmanlı Türkçesinde Yap- Sözcüğü

Geç dönem Osmanlı Türkçesi metinlerine kadar esas fiil olarak kullanılan yap-fiili, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren *et-* ve *kıl-* yardımcı fiillerinin yerine kullanılmaya başlar. Bu durum, Osmanlı Türkçesi sözlüklerinde açık bir biçimde görülür. Örneğin Şemşettin Sami, *yap-* için şu anlamları verir:

1. Kılmak, işlemek, imal etmek
2. Vücuda getirmek, icat ve teklif etmek, tasni etmek
3. Bina, tesis inşa etmek
4. Etmek, eylemek, bir işle meşgul olmak

5. Düzeltmek, tamir ve tesviye etmek
6. Hazırlamak, düzüp koşmak
7. Ticarete düzmek veya idhâr etmek
8. İş görmek, becermek
9. Izrar etmek
10. Biri hakkında bir muamelede bulunmak KamTü/1326 (Şemşettin Sami, 2019, s. 1326).

Kamus-ı Türki'de görüldüğü üzere fiilin Eski Türkçedeki ve Eski Anadolu Türkçesindeki temel anlamı "kapamak" unutulmuş ve fiil özellikle Arapça, Farsça sözcükleri filleştirmede kullanılan bir yardımcı fiil kimliğine bürünmüştür.

Yine Redhouse'un sözlüğünde de fiil için şu anlamlar verilir:

1. Etmek
2. Düzenlemek, inşa etmek
3. Ayarlamak
4. Hazır hale getirmek
5. Yatıştırmak
6. (Arkaik) kapamak TELex/1241 (Redhouse, 1986, s. 1241).

Görüldüğü gibi Redhouse da sözcüğün temel anlamı olarak "etmek" fiilini vermiştir. Ayrıca Redhouse, fiilin Eski Türkçedeki temel anlamı olan "kapamak" anlamı için de *arkaik* notunu düşmüştür.

2.6. Türkiye Türkçesinde Yap- Sözcüğü

Yap- fiilinin GTS'de hem esas fiil hem de yardımcı fiil olarak toplam yirmi anlamı vardır. Fiilin Osmanlı Türkçesinin son dönemi ve Türkiye Türkçesinde *et-* fiilinin yerini almasını araştıran Boeschoten, bu durumu şöyle açıklar:

Benim iddiam, son Osmanlı metinlerindeki duruma bakılırsa, modern Türkçenin son birkaç kuşak boyunca bir hayli değişiklik gösterdiği. Ödünçleme sözcükler için potansiyel bir yardımcı fiil olarak etmek'in eskisi kadar kullanılmayışının mantıkla çelişen bir yanı vardır. Ancak özellikle şunlar açıktır: "X Y etmek" kullanımı şimdilerde "yapmak" olarak değişmiştir (*seni assolist edeyim mi?). Konuşucular belirsiz durumlara gönderimde bulunurken bu fiilleri kullanırlar (böyle ederdi, bir şey et! vb). Ne etmek, nasıl etmek yapıları ve belki bunlara benzer diğer yapıların artık özel anlamlar kazanmış olması da dikkate değerdir. Ne ettin? ve Bana ne ettin! yapıları konuşucuların sistemli durumlarla ilgili olarak kullandıkları yapılarıdır. Etmek fiili ne sözcük oluşturma sistemine göre son ekli bir yapıyı ne de tümleçleri alabilir (örneğin *trafik kontrolünü etmek). Bu açıdan örneğin aşağıdaki durumu ele alın: Kahvaltıyı ettik / yaptık; Kahvaltıyı erken yaptık / * ettik.. (Anlaşıldığı

üzere) tümleşsiz et= bir ek görüntüsü vermektedir (Boeschoten, 2003, s. 155).

Ayrıca Boeschoten, *et-* fiilinin *yap-* tarafından kullanım dışına itilmesinin yeni bir durum olduğunu ancak *et-* fiilinin Türkiye Türkçesinde yeni birleşik fiil grupları oluşturmada potansiyelini kaybetmiş bir yardımcı fiil olarak gördüğünü kaydeder (Boeschoten, 2003, s. 156).

3. Boş Yap-

Son yıllarda oldukça sık kullanılan “anlamsız veya gereksiz konuşmak” anlamındaki *boş yap-* tabiri, yapı itibarıyla isim + yardımcı fiilden oluşan bir birleşik fiildir. Her iki unsuru da birleşim sırasında temel anlamını yitirmiş ve ortaya yepyeni bir anlam çıkmıştır. Sosyal medyada ve günlük hayatta yapılan gözlemlerde tabirin genellikle emir kipinin ikinci teklik şahıs olumsuz biçimi olan “Boş yapma!” şeklinde kullanıldığı görülmüştür. Örneğin Youtube’da iki buçuk milyon abonesi olan Zeynep Bastık adlı şarkıcının “Boş Yapma” adlı şarkısında tabir şu şekilde geçmektedir:

Gideceksin ya ilk fırsatta/ Yürümez o yüzden boş yapma! (2022, <https://www.youtube.com/watch?v=ib9kGiB6OYM>).

Yine Youtube’da yedi yüz seksen beş bin abonesi olan Ece Ronay adlı şarkıcının da “Boş Yapma” adlı şarkısında tabir şöyle görülmektedir:

Çekemem artık cefa/ Dur bi dakika boş yapma! (2022, https://www.youtube.com/watch?v=Cu8_382xCkk).

Taha Ayhan adlı şarkıcının aynı adlı şarkısında ise tabir şu şekilde geçmektedir.

Boş Yapma/ Bana artık o sözler hayal gibi geliyor (2022, <https://www.youtube.com/watch?v=jNU0U6Z2f3w>).

Görüldüğü üzere şarkı sözlerinde *boş yap-* tabiri, emir kipinin ikinci teklik şahıs olumsuz çekiminde “anlamsız ve yararsız konuşma” anlamında kullanılmaktadır. Şarkı sözleri dışında tabir, kitap adı olarak da görülmektedir. 2019 yılında Ercan Uçak adlı yazar tarafından çocuklara yönelik yazılan fıkra kitabının adı “Boş yapma” şeklindedir.

Aşağıdaki örnekler ise Twitter’den alınmıştır.

boş yapma kardesim kafam almiyo

(Kaynak: <https://twitter.com/pelinsakinn/status/1523416975518539777>)

Abime kapıyı kapatır mısın diyorum amel
defterini bile kapatırım diyo **boş yapma**
bro

(Kaynak: https://twitter.com/elifkorkmaz_5/status/1523717092952133632)

Resimlerde görüldüğü üzere *boş yap-* tabiri “anlamsız ve yararsız konuşmak” anlamında kullanılmaktadır. Bu örneklerin sayısını artırmak mümkündür.

Sonuç

Boş ve *yap-* sözcükleri, Eski Türkçe döneminden Türkiye Türkçesine kadar ayrı ayrı incelendiğinde *boş* sözcüğünün daha Eski Uygurca evresinde mecazlı kullanımlarının olduğu tespit edilmiştir. *Yap-* sözcüğünün ise XIX. yüzyıla kadar Türkçede esas fiil olarak kullanılırken XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra *et-* yardımcı fiilinin yerine geçtiği görülmüştür. *Kahvaltı et- > kahvaltı yap-* vb. *yap-* fiilinin Türkiye Türkçesinde sadece isimleri fiilleştirmede değil aynı zamanda pek çok deyimde de yardımcı fiil olarak kullanıldığı görülmektedir: *Ayak yapmak, basamak yapmak, caz yapmak, edebiyat yapmak* vb.

Son yıllarda teknolojinin gelişimiyle beraber sosyal ağların kullanımı da artmış ve bu sosyal ağlarda zamanla farklı dil kullanımları ortaya çıkmıştır. Dünyada ve Türkiye’de sosyal medyada ortaya çıkan yeni ögeler, neolojizm başlığı altında çalışılmaktadır.

Boş yap- ifadesi de “anlamsız ve yararsız konuşmak” anlamında sıklıkla kullanılan bir tabir olarak göze çarpmaktadır. Z kuşağı adı verilen dijital neslin çok kullandığı bu tabir sadece 2021 yılında üç şarkıya adını vermiş ve bu şarkılar, milyonlarca insan tarafından dinlenmiştir.

Deyimlerin derecelendirilmesi göz önüne alındığında *boş yap-* tabirinin iki unsuru da temel anlamını yitirmiş tam bir deyim olduğu görülmektedir. Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’ne bakıldığında *caz yapmak* deyiminin anlamı olarak “boşa konuşmak” verilmiş ancak *boş konuşmak* deyimini de sözlükte tespit edilmemiştir.

Önerimiz *boş konuşmak* deyiminin olmadığı sözlükte Z kuşağının dilimize kazandırdığı ve bu tabirden daha net bir deyim olan *boş yapmak*’ın Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde yer almasıdır.

Kısaltmalar

AY: Altun Yaruk

BTT: Berliner Turfan Texte

DLT: Divânu Lugâti’t Türk

D: Doğu

GTS: Güncel Türkçe Sözlük

Hurş: Hurşidnâme

IB: Irk Bitig

KamTü: Kamus-ı Türkî

KB: Kutadgu Bilig

KM: Kaşgarlı Mahmud

KT: Köl Tigin

Mait: Maitrisimit

SN: Süheyl ü Nevbahâr

ŞN: Şine Usu

TELex. Turkish and English Lexicon

TT: Türkische Turfan Texte

YZ: Yusuf ve Zeliha

Kaynakça

- Akata, Z. H. (2016). *Genel Ağ (İnternet) Dili Kullanımında Yeni Ögeler* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ardahan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ardahan.
- Ali, S. (2004). *Kürk Mantolu Madonna*. İstanbul: YKY.
- Altunbay, M. ve Bıçak, N. (2018). Türkçe Eğitimi Deslerinde “Z Kuşağı” Bireylerine Uygun Teknoloji Tabanlı Uygulamaların Kullanımı. *ZfWT*, 10(1), 127-142.
- Atay, O. (2020). *Tehlikeli Oyunlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aydın, E. (2017). *Orhon Yazıtları (Köl Tegin, Bilge Kağan, Tonyukuk, Ongi, Küli Çor)*. İstanbul: Bilge Kültür-Sanat Yayınları.
- Aydın, E. (2018). *Uygur Yazıtları*. İstanbul: Bilge Kültür-Sanat Yayınları.
- Bang-Kaup, W. ve Gabain, A. V. (1931). *Türkische Turfan-Texte V*. Berlin: SPAW.
- Boeschoten, H. (2003). Yapmak Neden Etmek Yerine Kullanılıyor Tarihsel Bir Bakış (M. Y. Özzen, Çev.). *Türkbilig*, (5), 149-156.
- Clauson, G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford: Clarendon Press.
- Çelik, H. K. (2019). *Eski Anadolu Türkçesinde Et-, Eyle-, ve Kıl- Yardımcı Fülleri (13-14. Yüzyıllar)* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Dilçin, C. (1991). *Süheyl ü Nev- Bahâr İnceleme-Metin-Sözlük*. Ankara: AKM Yayınları.
- Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu, Z. (2014). *Dîvânu Lugâti't Türk*. Ankara: TDK Yayınları.
- Erdal, M. (1991). *Old Turkic Word Formation I-II*. Wiesbaden: Harassowitz.
- Karaman, A. (2021). Orhon Yazıtlarında İleri Ögeler. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 10(24), 168/215.
- Kaya, C. (1994). *Uygurca Altun Yaruk, Giriş, Metin ve Dizin*. Ankara: TDK Yayınları.
- Redhouse, J. S. (1986). *Turkish- English Dictionary* (Alkım, U., Antel, N., Avery, R., Eckmann J., Huri, S., İz, F., Mansuroğlu, M. ve Tietze, A. Ed.). İstanbul: Redhouse Yayınevi.
- Şemşettin Sami. (2019). *Kamus-ı Türkî* (P. Yavuzarslan, Haz.). Ankara: TDK Yayınları.
- Tekin, Ş. (2019). *Uygurca Metinler II Maytrsimit*. Ankara: TDK Yayınları.
- Tekin, T. (2013). *İrk Bitig*. Ankara: TDK Yayınları.

- Uçak, E. (2019). *Boş Yapma*. İstanbul: Az Kitap.
- Vardar, B. (2001). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Wilkens, J. (2001). *Die drei Körper des Buddha (trikaya) Das dritte Kapitel der uigurischen Fassung des Goldglanz-Sutras (Altun Yaruk Sudur) eingeleitet, nach den Handschriften herausgegeben, übersetzt und kommentiert*. Turnhout: Brepols.
- Wilkens, J. (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen, Altuigurisch-DeutschTürkisch*. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen.

Elektronik Kaynaklar

- Kaçalin, M. S. (2008). Kutadğu Bilig 03.02.2022 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10716,yusufhashacibkutadgubiligmustafakacalinpdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- Kaplan, M. (2019). Hayriyye. 02.02.2022 tarihinde https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/67684,nabi-hayriyyepdf.pdf?0&_tag1=EC14749540EDDA04932E16674F39E835F8E3C7DE&crefer=A9EF8C52BD4798DCC4C2351C098D12B55F8B9D2755BC70963262409031031AE4 adresinden erişildi.
- Taş, İ. (2017). Yûsuf ve Zelihâ. 03.02.2022 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56443,seyyad-hamza--yusuf-ve-zelihapdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- <https://sozluk.gov.tr/> 02.02.2022 tarihinde erişildi.
- <https://twitter.com/pelinsakinn/status/1523416975518539777> 12.05.2022 tarihinde erişildi.
- https://twitter.com/elifkorkmaz_5/status/1523717092952133632 12.05.2022 tarihinde erişildi.
- <https://www.youtube.com/watch?v=ib9kgiB6OYM> 02.02.2022 tarihinde erişildi.
- https://www.youtube.com/watch?v=Cu8_382xCkk 02.02.2022 tarihinde erişildi.
- <https://www.youtube.com/watch?v=jNU0U6Z2f3w> 02.02.2022 tarihinde erişildi.

